

Innvandrerbarn i barnevernet - oftere hjelp, men færre under omsorg

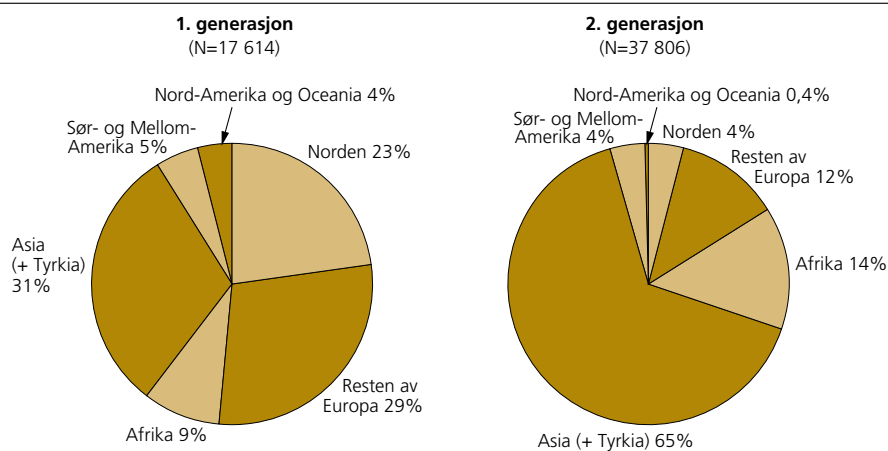
Det iverksettes oftere barnevernstiltak overfor innvandrerbarn enn til "norske" barn. Særlig gjelder dette andregenerasjonsinnvandrere. Innvandrere mottar oftest tiltak av forebyggende karakter, mens omsorgsovertakelser skjer oftere blant "norske" barn. Også begrunnelser for tiltakene varierer mellom gruppene.

I det følgende skal vi se nærmere på bruken av barnevernstiltak og grunnlaget for iverksettelsen av disse. I en sammenligning av "norske" barn og innvandrerbarn har vi valgt å skille mellom første generasjons-¹ og andregenerasjonsinnvandrerbarn². Dette er nødvendig på bakgrunn av store forskjeller i gruppenes størrelse og sammensetning.

Per 1.1.2000 var det vel 17 600 første generasjonsinnvandrere under 20 år, mot vel det dobbelte, 37 800 andregenerasjonsinnvandrere. Også når det gjelder sammensetning var gruppene svært forskjellige. Vel halvparten av alle første generasjonsinnvandrerbarn i Norge kom fra europeiske land (52 prosent), mens bare ett av seks barn (16 prosent) i andregenerasjonsgruppa hadde europeisk bakgrunn (se figur 1). En annen stor forskjell er andelen barn fra asiatiske land (her inkludert Tyrkia). Mens barn med asiatiske foreldre talte nær én av tre (31 prosent) blant første generasjonsinnvandrerne, var to av tre (65 prosent) i andregenerasjonsgruppa fra denne verdensregionen. Andelen barn med foreldre fra Sør- og Mellom-Amerika var tilnærmet den samme i de to gruppene, mens det var en høyere andel barn med afrikansk bakgrunn blant andregenerasjonsinnvandrere enn i første generasjon. Både første- og andregenerasjonsinnvandrere besto av barn fra svært ulike land og kulturer, og per 1.1.2000 var henholdsvis 155 og 157 land representert i de to gruppene av innvandrerbarn uten flyktningbakgrunn i Norge.

Trygve Kalve

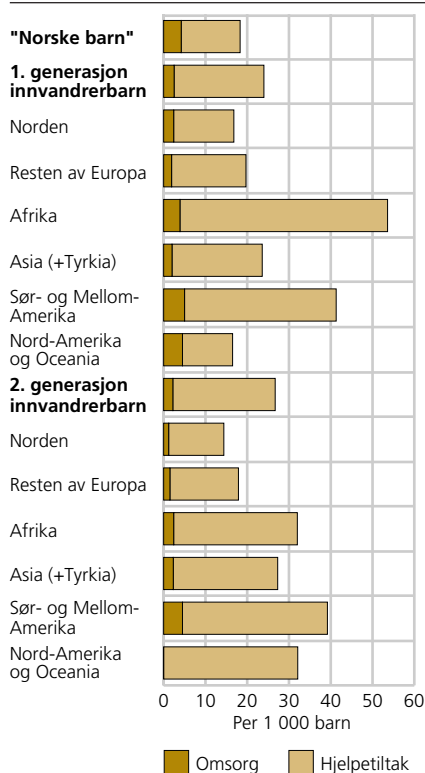
Figur 1. Innvandrerbarn uten flyktningbakgrunn 0-19 år, etter landbakgrunn. Per 1.1.2000

Kilde: Prosjektet Innvandrerbarn.

Trygve Kalve er rådgiver i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for levekårsstatistikk (trygve.kalve@ssb.no).

Figur 2. Innvandrerbarn uten flyktningbakgrunn med tiltak per 1 000 barn 0-19 år, etter type tiltak og landbakgrunn. Per 31.12.1999

Kilde: Prosjektet Innvandrerbarn.

I begge gruppene var det flest barn med pakistansk bakgrunn. I absolutte tall var det henholdsvis 1 800 og 8 300 pakistanske barn og unge blant første- og andregenerasjonsinnvandrere, det vil si nær fem ganger så mange barn med pakistansk tilknytning i sistnevnte gruppe. De ti største gruppene blant førstegenerasjonsinnvandrere var i nevnte rekkefølge; pakistanere, svensker, jugoslaver, dansker, islendinger, tyrkere, tyskere, amerikanere, briter og thailendinger. Til sammen utgjorde disse om lag halvparten (53 prosent) av alle barn og unge i denne gruppa. Tilsvarende var de ti største gruppene blant andregenerasjonsinnvandrere barn med bakgrunn fra: Pakistan, Vietnam, Tyrkia, Sri Lanka, Somalia, India, Marokko, Jugoslavia, Iran og Chile. Disse talte sju av ti (71 prosent) av barna i denne gruppa.

Hvem mottar hjelp fra barnevernet?

Både målt i absolutte tall og som klientrater per 1 000 barn i alderen 0-19 år var det flest barnevernsklienter i andregenerasjonsinnvandrere (se tabell 1). Sammenlignet med "norske" barn var det relativt flere barn som hadde tiltak både i første- og andregenerasjonsinnvandrergruppa. Høyest klientrate finner vi blant andregenerasjonsinnvandrere, der barnevernstiltak var iverksatt overfor 27 per 1 000 barn ved utgangen av 1999. Tilsvarende tall for førstegenerasjonsinnvandrere og "norske" barn var henholdsvis 24 og 18 per 1 000 barn 0-19 år. Vi skal nå se nærmere på bruken av barnevernstiltak fordelt etter verdensregioner og type tiltak. Tiltakene inndeles enklest i hjelpetiltak og omsorgstiltak³.

Som vi ser av figur 2, varierte fordelingen av hjelpetiltak versus omsorgstiltak mye mellom de tre analysegruppene, og i tillegg var det store forskjeller i bruk av tiltak til barn fra ulike verdensregioner innen første- og andregenerasjonsinnvandrergruppene. En sammenligning mellom gruppene viser at andregenerasjonsinnvandrere, som samlet sett hadde den høyeste klientraten, hadde relativt få barn under omsorg. Her var det altså hyppig bruk av hjelpetiltak som preget bildet. Blant "norske" barn derimot, som hadde den laveste klientraten, er bildet et annet. Her fant vi den høyeste klientraten av barn under omsorg, men relativt sjelden bruk av hjelpetiltak. Førstegenerasjonsinnvandrerne plasserte seg et sted imellom, med flere barn som mottok hjelpetiltak og færre under omsorg enn det vi fant blant "norske" barn.

Høye klientrater blant barn fra Afrika og Sør- og Mellom-Amerika

Blant førstegenerasjonsinnvandrere var det særlig barn fra afrikanske land og barn fra Sør- og Mellom-Amerika som fikk hjelp fra barnevernet i form av hjelpetiltak. I førstnevnte gruppe, som utgjorde 9 prosent av alle klientene i førstegenerasjonsinnvandrergruppa, mottok 54 per 1 000 barn barnevernstiltak. Dette er tre ganger høyere enn den klientraten vi fant blant "norske" barn. Barn under omsorg lå imidlertid lavere enn blant de "norske" barna også i denne gruppa. Med andre ord en utstrakt bruk av hjelpetiltak. Blant afrikanske barn i andregenerasjonsinnvandrergruppa var det langt færre som mottok hjelp fra barnevernet, 32 per 1 000 barn

Tabell 1. Barn i befolkningen og barn med tiltak 0-19 år i første- og andregenerasjonsinnvandrere, etter verdensregioninndeling. Absolutte tall og per 1 000 barn. Per 1.1.2000

Verdensregioner	Førstegenerasjon			Andregenerasjon		
	Antall barn	Antall klienter	Per 1 000 barn	Antall barn	Antall klienter	Per 1 000 barn
Norden	4 104	69	17	1 671	24	14
Resten av Europa	5 132	101	20	4 687	84	18
Afrika	1 531	82	54	5 433	174	32
Asia (+Tyrkia)	5 380	127	24	24 532	669	27
Mellom- og Sør-Amerika ..	800	33	41	1 327	52	39
Nord- Amerika og Oseania	667	11	16	156	5	32
Barn i alt	17 614	423	24	37 806	1 008	27

(se figur 2), og omsorgsraten er her betydelig lavere enn den vi fant blant "norske" barn. Det kan derfor se ut til at afrikanske barn som er født og oppvokst i Norge, har mindre behov for hjelp, enn de som flytter til Norge som barn (barn med flyktningbakgrunn inngår som tidligere nevnt ikke i analysen).

Barn med bakgrunn fra Sør- og Mellom-Amerika hadde relativt høye klientrater enten de tilhørte første- eller andregenerasjonsinnvandrere, henholdsvis 41 og 39 per 1 000 barn mottok tiltak. Gruppene er imidlertid små og utgjorde bare 5 og 4 prosent av klientene i de to gruppene.

Når vi finner klientrater som er to eller tre ganger høyere enn gjennomsnittet, gir dette lett assosiasjoner i retning av at svært mange barn mottar tiltak. Det blir derfor viktig å ha in mente at sjøl blant afrikanske barn i førstegenerasjonsinnvandrergruppa, der vi fant den høyeste klientraten, var det hele 94 prosent av gruppa som *ikke* mottok tiltak fra barnevernet ved utgangen av 1999.

Barn fra Asia (inkl. Tyrkia), som er den største gruppa med henholdsvis 31 prosent av førstegenerasjonsbarna og 65 prosent av andregenerasjonsgruppa, skiller seg først og fremst ut ved at få barn var under omsorg. For førstegenerasjonsinnvandrere lå omsorgsraten under halvparten av den vi fant blant "norske" barn, og også for andregenerasjonsinnvandrere var omsorgsraten svært lavt. En gruppe som det knytter seg spesiell interesse til først og fremst fordi de er mange, men også på grunn av medieoppslag om A- og B-gjengen, er innvandrerbarn med pakistansk bakgrunn. Både blant første- og andregenerasjonsinnvandrerne fant vi relativt lave klientrater, henholdsvis 17 og 20 per 1 000 barn hadde barnevernstiltak. Dette er tilnærmet samme nivå som for "norske" barn. Det spesielle for barn med pakistansk bakgrunn er at svært få av barna var under omsorg, og i andregenerasjonsinnvandrergruppa, hvor omsorgsraten var lavest, var tallet på barn under omsorg i forhold til barn og unge i befolkningen under halvparten av det vi fant blant "norske" barn.

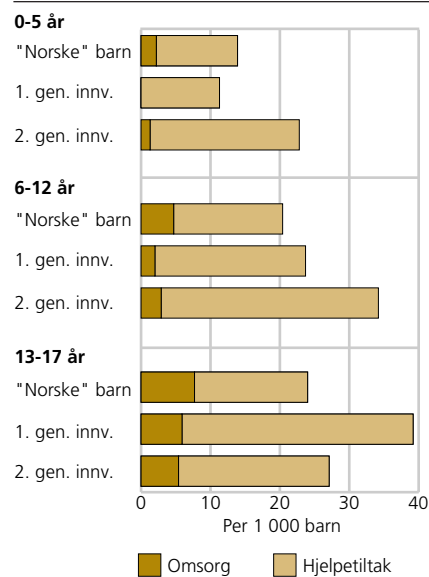
Behovet for hjelp varierer med alder

Iverksetting av barnevernstiltak varierer med alder, mellom de tre analysegruppene, og det var også store forskjeller i klientrater innen hver enkelt gruppe. Antall barn under omsorg målt per 1 000 barn var lavest blant de yngste barna, de i førskolealder, og økte med alder. Dette mønsteret går igjen både blant innvandrere og "norske" barn.

Førskolebarn: Store forskjeller mellom innvandrergruppene

Av de tre gruppene er det andregenerasjonsinnvandrerne som har høyest klientrate blant barn i førskolealder (0-5 år). Her mottok 23 per 1 000 barn tiltak fra barnevernet, mot henholdsvis 14 og 11 blant "norske" barn og førstegenerasjonsinnvandrere (se figur 3). I denne aldersgruppa er det stor forskjell med hensyn til bruk av barnevernstiltak. Sammenlignet med førstegenerasjonsinnvandrere, var dobbelt så mange barn i andregenerasjon registrerte med tiltak. Stort sett er det snakk om hjelpetiltak, det vil si tiltak av forebyggende karakter. Men hvorfor forskjellen i klientrater er så stor mellom første- og andregenerasjonsinnvandrere er vanskelig å gi svar på. Vi finner i tillegg, noe overraskende, at ingen førstegenerasjonsinnvandrerbarn i alderen 0-5 år var under omsorg ved utgangen av 1999. Sammenligner vi klientratene til "norske" barn med andregenerasjonsinnvandrere, så

Figur 3. Barn med tiltak per 1 000 barn i ulike aldersgrupper, etter barnas bakgrunn og type tiltak. Per 31.12.1999

Kilde: Prosjektet Innvandrerbarn.

har sistnevnte langt flere barn med tiltak, men likevel færre omsorgsovertakerer enn det vi fant blant "norske" barn. Blant førstegenerasjonsinnvandrerbarn i førskolealder var klientraten for gutter og jenter tilnærmet lik, mens det for andregenerasjon var flest jenter med tiltak. Dette bryter med det vi kan forvente, ettersom mønsteret har vært at gutter oftere mottar hjelp, noe vi også fant blant de "norske" barna.

Hvilke barnevernstiltak gis til førskolebarn? De to hyppigst brukte tiltakene var barnehageplass og besøkshjem. Ved utgangen av 1999 var seks av ti klienter i førskolealder fra første- og andregenerasjonsinnvandrergruppene registrerte med barnehageplass, og én av seks i de respektive gruppene var innvilget besøkshjem. Blant "norske" barnevernsklienter i førskolealder er også barnehageplass det tiltaket som oftest blir brukt. Vel halvparten (53 prosent) var tildelt barnehageplass. Tre av ti hadde besøkshjem.

Barn i skolealder: Mange andregenerasjonsinnvandrerbarn med tiltak, men flest "norske" barn under omsorg

Også blant skolebarn i alderen 6-12 år var det blant andregenerasjonsinnvandrerbarna vi fant den høyeste klientraten. Hele 34 per 1 000 barn mottok tiltak, mot henholdsvis 24 og 20 per 1 000 blant førstegenerasjonsinnvandrere og "norske" barn. Den relativt høye klientraten blant andregenerasjonsinnvandrere skyldes hyppig bruk av hjelpetiltak (se figur 3), men gruppa hadde, som vi ser, langt færre barn under omsorg sammenlignet med "norske" barn. Den laveste andelen barn under omsorg fant vi blant førstegenerasjonsinnvandrere, som har en omsorgsrate som er under halvparten av den vi fant blant "norske" barn i samme aldersgruppe. I alle tre gruppene mottok guttene oftere tiltak enn jentene.

De to mest brukte hjelpetiltakene til barn i skolealder var besøkshjem og støttekontakt. Hver tredje "norske" barnevernsklient i denne aldersgruppa (36 prosent) hadde besøkshjem, mot henholdsvis 27 og 22 prosent blant første- og andregenerasjonsinnvandrere. Når det gjelder bruk av støttekontakt er bildet et annet. Her hadde hver sjettede "norske" klient (17 prosent) støttekontakt, mot hver fjerde av klientene i første- og andregenerasjonsgruppene.

Tenåringene: Høyest andel med tiltak blant førstegenerasjon, men flest "norske" under omsorg

Blant tenåringene i alderen 13-17 år var det, noe overraskende, førstegenerasjonsinnvandrere som hadde den høyeste klientraten. Her mottok 39 per 1 000 unge tiltak, mot henholdsvis 27 og 24 per 1 000 blant andregenerasjonsinnvandrere og "norske" barn. Blant førstegenerasjonsinnvandrere registrerer vi hyppig bruk av hjelpetiltak (se figur 3), men også omsorgsraten var vesentlig høyere enn det gruppa hadde i yngre aldersgrupper. Omsorgsraten var imidlertid her, som i de andre aldersgruppene, høyest blant "norske" barn.

De vanligste barnevernstiltakene til ungdom var fosterhjem, støttekontakt og besøkshjem. Hver tredje "norske" barnevernsklient i denne aldersgruppa var plassert i fosterhjem ved utgangen av 1999. Blant innvandrerungdom med barnevernstiltak var henholdsvis 17 prosent i førstegenerasjonsgruppa og 16 prosent blant andregenerasjonsinnvandrere plasserte i fosterhjem. For alle tre gruppene var støttekontakt oftere brukt enn besøkshjem.

Hvorfor blir barnevernstiltak iverksatt?

Barnevernsstatistikken skiller i dag mellom 13 ulike grunnlag for å iverksette tiltak for barn og unge, og her kan flere alternativer være krysset av i samme sak. Det som registreres som *grunnlag for vedtak* avspeiler på mange måter hva sosialarbeideren definerer som problemet i familien. Sagt på en annen måte; her kan vi lese ut av statistikken hva som gjør det nødvendig å sette inn tiltak "for å sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får nødvendig hjelp og omsorg til rett tid" for å sikre barnevernslovens formålsparagraf.

Forsker Sten-Erik Clausen, som har gjort en analyse av longitudinelle data fra barnevernsstatistikken 1990-1997 (Clausen 2000), skiller mellom følgende fire "typer" av barneverns klienter⁴: "de hjelpetrengende" barna, "de forsømte" barna, "de mishandlede" barna og "avvikerne". Den sistnevnte gruppa er barn og unge med atferdsproblemer og/eller rusproblemer. Vi skal i fortsettelsen se nærmere på om innvandrerbarn skiller seg fra "norske" barn når det gjelder grunnlag for barnevernstiltak⁵ og hvilke av "gruppene" majoriteten av barneverns klienter havner i .

"De hjelpetrengende" barna.

Dette er en betegnelse som er nært knyttet opp til det forebyggende barnevernet, og den sier *ikke* at barna i denne gruppa er *mer hjelpetrengende* enn de barna vi finner i de andre tre klientgruppene. Snarere tvert imot; barnevernet er her på tilbudssiden og kan tilby familiene hjelpetiltak etter barnevernsloven (BVL) § 4-4. De tiltak klientene mottar er ifølge Clausen (2000), følgende: Barnehageplass, avlastningshjem, hjemmekonsulent, og fritidsaktiviteter. Dette er relativt enkle barnevernstiltak og vurdering av foreldrenes egnethet er ikke et aktuelt tema. Dessuten er tiltakene langt billigere enn f.eks. dyre fosterhjems- og institusjonsplasser.

For alle tre gruppene var "forholdene i hjemmet, særlige behov" det alternativet som oftest var krysset av som grunnlag for å iverksette tiltak. Likevel er det store forskjeller mellom gruppene. Blant de "norske" barna var dette oppgitt som grunnlag for 37 prosent av klientene (se tabell 2). Tilsvarende tall for første- og andre-generasjonsinnvandrere var henholdsvis 46 og 57 prosent. Kategorien "barnet funksjonshemmet" var derimot bare oppgitt som grunnlag for 1-2 prosent av klientene i hver av de tre gruppene.

Vi får her en indikator på hvor stor andel av barneverns klientene som omfattes av barnevernets tilbudsside, der den primære oppgaven er å sikre barn og unge gode oppvekstvilkår. Et mål med hjelpetiltakene vil være å

Tabell 2. Barn med tiltak per 31.12.1999, etter grunnlag for tiltak. Prosent og per 1 000 barn							
Grunnlag for tiltak	"Norske" barn		Førstegenerasjonsinnvandrerbarn		Andre-generasjonsinnvandrerbarn		
	Prosent	Per 1 000 barn	Prosent	Per 1 000 barn	Prosent	Per 1 000 barn	
De hjelpetrengende barna							
Forholdene i hjemmet, særlige behov	37	46	57	6,8	11,0	15,2	
Barnet funksjonshemmet	2	1	2	0,4	0,2	0,6	
De forsømte barna							
Foreldres manglende omsorgsevne	21	17	16	3,9	4,0	4,2	
Foreldres rusmisbruk	15	2	2	2,8	0,5	0,6	
Foreldres psykiske lidelse	11	7	11	1,9	1,7	3,0	
Foreldre døde	1	2	1	0,2	0,5	0,2	
De mishandlede barna							
Barnet utsatt for vanskjøtsel	4	3	3	0,7	0,6	0,9	
Barnet utsatt for fysisk mishandling ...	1	6	5	0,2	1,5	1,4	
Barnet utsatt for psykisk mishandling	1	4	2	0,2	0,9	0,4	
Barnet utsatt for seksuelle overgrep/incest	1	2	0	0,2	0,5	0,1	
Barn med atferdsproblem							
Barnets atferd (sosialt avvik, kriminalitet)	13	19	6	2,3	4,6	1,5	
Barnets rusmisbruk	1	1	0	0,3	0,3	0,1	
Klienter i alt	18 156	423	1 008	993 373	17 614	37 806	
Barn 0-19 år i alt							

legge forholdene til rette for språkopplæring og integrering av innvandrerbarn ved bruk av tiltak som barnehage og fritidsaktiviteter. Sett i forhold til antall barn og unge under 20 år i de tre gruppene, var det 7 per 1 000 blant "norske" barn og henholdsvis 11 og 15 per 1 000 blant første- og andre-generasjonsinnvandrere (se tabell 2), som mottok barnevernstiltak hvor grunnlaget var "forholdene i hjemmet, særlige behov".

"De forsømte" barna.

Foreldrenes problemer vil her stå i fokus. Grunnlaget for tiltak er ifølge klienttypene til Sten-Erik Clausen (Clausen 2000); "*foreldres psykiske lidelse*", "*foreldres manglende omsorgsevne*", "*foreldres rusmisbruk*", eller "*barnet utsatt for vanskjøtsel*". Her vil barnet ha behov for tiltak fra barnevernet fordi foreldrene sliter med ulike problem som gjør at de ikke alltid makter omsorgen for barnet alene. En fjerde kategori er "*foreldre døde*", som innebærer at barnevernet må finne nye omsorgspersoner til barna. De tiltakene som ble iverksatt til "de forsømte" barna er ifølge Clausens analyse (Clausen 2000); fosterhjem, mødre hjem, eller tilsyn⁶. "De forsømte" barna hører klart inn under det vi kan kalle "kjernebarnevernet", ettersom barnevernet både skal vurdere foreldrenes omsorgsevne og om nødvendig foreslå omsorgsovertakelse og plassering utenfor hjemmet med tvang.

Av flere grunnlag for tiltak til gruppa "forsømte" barn var det kategorien "*foreldres manglende omsorgsevne*" som oftest var kryssset av. Dette gjaldt både for "norske" barn og for første- og andre-generasjonsinnvandrerbarn. "*Foreldres manglende omsorgsevne*", som kan gi grunnlag for å overta omsorgen for et barn "*hvis det ikke kan skapes tilfredsstillende forhold for barnet gjennom bruk av hjelpetiltak*" (BVL §4-4), var oppgitt som grunn for 21 prosent av alle "norske" barn med tiltak, 17 prosent i førstegenerasjon og 16 prosent av andre-generasjonsinnvandrerbarna. Ser vi på barnebefolkningen i de tre gruppene var "*foreldres manglende omsorgsevne*" jevnt fordelt, 4 per 1 000 i alle tre gruppene.

"*Foreldres rusmisbruk*" var langt oftere grunnlag for barnevernstiltak til "norske" barn enn til første- og andre-generasjonsinnvandrerbarn. Av de "norske" barna med tiltak per 31.12.1999 var "*foreldres rusmisbruk*" oppgitt som grunnlag for tiltak i 15 prosent av tilfellene, mot bare hos 2 prosent av klientene i første- og andre-generasjonsinnvandrergruppa. "*Rusmisbruk*", som her kan omfatte alkohol- og/eller stoffmisbruk, er altså oppgitt som bakgrunn for tiltak overfor hver sjettede "norske" barnevernsklient, mens problemet nærmest synes fraværende blant innvandrerbarna i barnevernet. Andre undersøkelser fra Norge (Kristofersen og Slettebø, 1989, Olaussen, 1991 og Kristofersen og Slettebø, 1992) viste at alkohol var oppgitt som grunnlag for tiltak i mellom 25 og 41 prosent av sakene⁷. Ser vi utbredelsen av problemet rusmisbruk/barnevern i forhold til barnebefolkningen under 20 år, er bildet det samme. Mens 2,8 per 1 000 "norske" barn var berørt, var tilsvarende tall 0,5 og 0,6 per 1 000 barn blant første- og andre-generasjonsinnvandrere. Kategorien "*foreldres rusmisbruk*" er oppgitt som grunn fem ganger oftere blant "norske" barn, enn blant innvandrerbarn.

"*Foreldres psykiske lidelse*" var oppgitt som grunn for 11 prosent av alle "norske" barn med barnevernstiltak ved utgangen av 1999, og for henholdsvis 7 og 11 prosent blant første- og andre-generasjonsinnvandrerbarn. Sett i forhold til barnebefolkningen 0-19 år i de tre gruppene, var foreldres psykiske lidelse oppgitt som grunn til barnevernstiltak for 1,9 per 1 000

"norske" barn, mot 1,7 og 3,0 per 1 000 blant første- og andregenerasjonsinnvandrerbarn.

"De mishandlede" barna.

Barnevernsstatistikken skiller mellom kategoriene; "*barnet utsatt for fysisk mishandling*", "*barnet utsatt for psykisk mishandling*" og "*barnet utsatt for seksuelle overgrep/incest*" som grunnlag for tiltak. Det er disse tre kategoriene som ligger til grunn for S.-E. Clausens klienttype "*de mishandlede barna*". Ifølge S.-E. Clausens undersøkelse er det tiltakene *medisinsk undersøkelse og behandling*, og *beredskapshjem* som iverksettes for mishandlede barn.

Blant "norske" barn med tiltak per 31.12.1999 var kategorien "*barnet utsatt for fysisk mishandling*" oppgitt som grunn i 1 prosent av sakene, mens tilsvarende tall for første- og andregenerasjonsinnvandrere var henholdsvis 6 og 5 prosent. Med andre ord en klar overvekt av fysisk avstraffing blant innvandrerbarn. Sett i forhold til antall barn under 20 år i de tre gruppene, var forskjellen tilnærmet den samme (se tabell 2). Ser vi på arten av mishandling, var det flere som var utsatt for fysisk enn psykisk mishandling, og dette mønsteret går igjen i alle tre gruppene. "*Barnet utsatt for psykisk mishandling*" var oftere registrert som grunnlag blant innvandrerbarn enn "norske", men vi må ha i mente at psykisk mishandling var relativt sjelden registrert som grunnlag for barnevernstiltak.

Blant "norske" barnevernsbarn var kategorien "*barnet utsatt for seksuelle overgrep/incest*" oppgitt som grunnlag for tiltak i vel 1 prosent av tilfellene, mot henholdsvis 2 og 0,5 prosent blant første- og andregenerasjonsinnvandrerbarn. Sett i forhold til barnebefolkningen under 20 år, var det 0,2 per 1 000 "norske" barn som mottok barnevernstiltak på dette grunnlaget, mot henholdsvis 0,5 og 0,1 per 1 000 barn i første- og andregenerasjonsinnvandrergruppa.

"Avvikerne"

I Sten-Erik Clausens klassifisering av klienttyper (Clausen 2000) er "avvikerne" barn og unge med alvorlige atferdsproblemer og/eller rusmisbruk. Kategoriene som er hentet fra barnevernsstatistikken er "*barnets atferd (sosialt avvik, kriminalitet)*" og "*barnets rusmisbruk*". Tiltakene til denne klientgruppa består i å tilby hjelp ved ulike behandlingsinstitusjoner som; bo-/arbeidskollektiv, rusmiddelinstusjoner, barne- og ungdomspsykiatrisk institusjon, psykiatrisk institusjon, men også vanlige barnevernsinstitusjoner som barne- og ungdomshjem. I tillegg nevnes tiltak som utdanning/arbeid, og behandling av barn med særlige behandlings- og opplæringsbehov.

Barn med alvorlige atferdsvansker har stått på den sosialpolitiske dagsorden på 1990-tallet⁸, og gruppa ble også viet stor oppmerksomhet i Befringutvalgets innstilling (NOU 2000:12) Om barnevernet i Norge. For å sitere Befringutvalget (side 161): "*Avviket mot gjeldende sosiale normer har til alle tider representert en stor utfordring. Uttrykksformene er og har vært mange, men avspeiler både fattigdom, sosial utstøting og oppvekstkriser. Noe av det mest oppmerksomhetskrevende er knyttet til vinningskriminalitet, vold og rusmidler*". På mange måter representerer denne klienttypen de største utfordringene for barnevernet, fordi sammensatte problemer ofte krever utstrakt samarbeid med skole, psykiatri og rusmiddelomsorg, for å lykkes. I barnevernslovens "atferdsparagrafer" (§§4-24 og 4-26) er det, sitat: "*ungdom som har deltatt i alvorlig eller gjentatt kriminalitet, som vedvarende har misbrukt*

rusmidler og som har deltatt i prostitusjon og/eller vagabondering over tid" det fokuseres på (NOU 2000:12, s.163). Intensjonen med de nye atferdsparagrafene var å sikre seg at en kunne iverksette tiltak uten at det forelå omsorgssvikt.

Blant "norske" barn med tiltak per 31.12.1999 var kategorien "*barnets atferd (sosialt avvik, kriminalitet)*" krysset av for 13 prosent av klientene, dvs. for hvert åttende barn med tiltak. Tilsvarende tall for første- og andregenerasjonsinnvandrere var 19 og 6 prosent. Ser vi på barnebefolkningen under 20 år (se tabell 2) var "*barnets atferd*" tre ganger så ofte registrert som grunn for tiltak blant barn i førstegenerasjonsgruppa, som blant andregenerasjonsinnvandrerbarn. Innen alle gruppene var det flest gutter registrert med atferdsproblemer. Det hører imidlertid med til bildet at atferdsproblemer som grunnlag for barnevernstiltak nesten er fraværende blant andregenerasjonsinnvandrere. Dette kan virke overraskende fordi medieoppslag om gjengoppgjør og gjengkriminalitet er i ferd med å feste seg i folks bevissthet når det gjelder innvandrerbarn. Vi finner ingen spor av denne atferdsproblematikken blant andregenerasjonsinnvandrerbarn med barnevernstiltak. Kanskje er gjengoppgjørene og kriminaliteten spesielt knyttet til førstegenerasjonsinnvandreungdommer? Eller er det slik at mediebildet er riktig, men at barnevernet befinne seg på sidelinja i forhold til den beskrevne problematikken?

"*Barnets rusmisbruk*" var sjelden oppgitt som grunnlag for barnevernstiltak, bare for rundt 1 prosent av klientene i de tre analysegruppene. Det var heller ingen forskjell mellom gutter og jenter når det gjaldt rusmisbruk og barnevern. Av samtlige klienter i barnevernet var bare 1/2 prosent plassert i rusmiddelinstusjon ved utgangen av 1999. I tillegg hadde 1/2 prosent plass i bo- og arbeidskollektiv som også er et aktuelt tilbud til denne klientgruppa (Statistisk sentralbyrå 2001).

Ingen dramatisk økning av barnevernsklienter

Sammenligner vi klientrater i perioden 1995 til 1999 finner vi at det bare er små endringer i fordelingen av barn med hjelpetiltak og omsorgstiltak mellom de tre gruppene (se tabell 3). Fordelingen innen de tre analysegruppene er forskjellig. Sett i forhold til befolkningen 0-19 år var det flest barn med tiltak blant andregenerasjonsinnvandrere, og færrest blant "norske" barn. Målt i absolutte tall steg antall klienter blant andregenerasjonsinnvandrere fra 740 i 1995 til vel 1 000 i 1999. I samme periode gikk tallet på klienter per 1 000 barn 0-19 år ned fra 28 til 27. Også tallet på barn under omsorg i andregenerasjonsgruppa sank i femårsperioden fra 2,4 per 1 000 barn i 1995 til 2,2 ved utgangen av 1999.

For gruppa "norske" barn steg tallet på klienter fra vel 16 700 til 18 260 fra 1995 til 1998, for deretter å gå tilbake til 18 150 i 1999. Tallet på barn under omsorg, målt per 1 000 barn 0-19 år, lå omtrent på samme nivå i hele femårsperioden. Et nivå

Tabell 3. Barn med tiltak per 31.12., etter barnas bakgrunn og type tiltak. Per 1 000 barn. 1995-1999

Bakgrunn og type tiltak	1995	1996	1997	1998	1999
"Norske" barn					
Barn med tiltak i alt	17,0	17,2	17,8	18,4	18,3
- herav hjelpetiltak	12,7	13,0	13,8	14,3	14,1
- herav omsorgstiltak	4,3	4,2	4,1	4,1	4,2
Førstegenerasjonsinnvandrerbarn					
Barn med tiltak i alt	23,0	22,2	22,8	22,8	24,0
- herav hjelpetiltak	19,1	18,9	20,1	20,3	21,5
- herav omsorgstiltak	3,9	3,3	2,8	2,5	2,5
Andregenerasjonsinnvandrerbarn					
Barn med tiltak i alt	27,8	27,1	27,5	27,1	26,6
- herav hjelpetiltak	25,4	25,3	25,4	25,0	24,4
- herav omsorgstiltak	2,4	1,8	2,2	2,1	2,2

som for øvrig er nesten dobbelt så høyt som for gruppa av andre generasjonsinnvandrerbarn, og også betydelig over nivået for førstegenerasjonsinnvandrere i 1999.

Den største endringen finner vi i førstegenerasjonsgruppa, som er den minste av innvandrerguppene. Her steg klienttallet fra nær 300 til vel 400 i perioden 1995-1999. På samme tid sank tallet på barn under omsorg per 1 000 barn fra 3,9 i 1995 til 2,5 i 1999. Omsorgsraten som i 1995 lå nær det "norske" nivået, var ved utgangen av 1999 blitt mer lik nivået blant andre generasjonsinnvandrere. Tallet på barn med hjelpetiltak økte i perioden.

Noen sluttkommentarer

Det store flertall av barn med innvandrerbakgrunn klarer seg uten hjelp fra barnevernet. Ni av ti barn med tiltak mottok hjelpetiltak som barnehageplass, støttekontakt og avlastningshjem. Dette er tiltak som vil legge forholdene til rette for språkopplæring og integrering av innvandrerbarn i det norske samfunnet. Få barn var under omsorg ved utgangen av 1999 sammenlignet med "norske" barn. På to sentrale områder som rusmisbruk og atferdsvansker, skilte barn med innvandrerbakgrunn seg fra "norske" barn. Mens "foreldres rusmisbruk", rammet én av seks "norske" barneverns klienter, var dette nærmest et fraværende problem blant første- og andre generasjonsinnvandrerbarn. Atferdsproblemer som grunnlag for tiltak fra barnevernet var imidlertid svært ulikt fordelt mellom første- og andre generasjonsinnvandrere. Det framstår som et betydelig innslag og problemfelt i førstnevnte gruppe, hvor atferdsvansker var oppgitt som grunn for hver femte barn med tiltak, til bare å omfatte hver tjuende klient blant andre generasjonsinnvandrerbarna. Ut fra barnevernsstatistikken har andre generasjonsinnvandrergruppa, der sju av åtte barn hadde foreldre fra land utenfor Europa, klart tilpasningen til det norske samfunnet bra. Gruppa hadde få barn under omsorg og få barn var registrerte med atferdsvansker.

1. Vi snakker her om barn og unge hvor både barna og begge foreldrene er født i utlandet og barna nå bor i Norge. I denne artikkelen er barn med flyktningbakgrunn holdt utenfor.
2. Vi snakker fortsatt om barn og unge uten flyktningbakgrunn. Andre generasjonsinnvandrere er født og bor i Norge, og har foreldre som begge er født i utlandet. Mange andre generasjonsinnvandrere har aldri bodd utenfor Norge, så slik sett kan det virke misvisende å snakke om "innvandrerbarn". Det er foreldrene som har innvandret. Andre kan derimot ha bodd utenlands i perioder av oppveksten.
3. Lov om barneverntjenester (BVL) bygger på et klart prinsipp om at barnevernstjenesten primært skal sette inn hjelpetiltak i familien. Først når hjelpetiltak etter BVL § 4-4 har vært prøvd, og dette ikke er tilstrekkelig, kan fylkesnemnda overta omsorgen for barnet og plassere det utenfor hjemmet etter BVL § 4-12. En omsorgsovertakelse representerer med andre ord et dramatisk inngrep i en familie fra det offentlige side, og tas bare i bruk når hjelpetiltak ikke strekker til for å sikre barn mot omsorgssvikt og/eller mishandling.
4. Disse kommer han fram til gjennom en korrespondanseanalyse av data fra SSBs barnevernsstatistikk for 1997, hvor han undersøker sammenhengen mellom saksgrunnlag og tiltak.
5. I barnevernsstatistikken for 1999 mangler vi opplysninger om grunnlag for vedtak for 19 prosent av de 23 418 klientene som var registrerte med tiltak ved utgangen av året (bare de med fullt fødselsnummer er med i analysen). I de tre analysegruppene "norske" barn, første- og andre generasjonsinnvandrere var andelen av oppgitt på variabelen *grunnlag for vedtak* henholdsvis 19, 14 og 16 prosent.
6. Det vil si at hjemmet settes under tilsyn av barnevernet og det oppnevnes en tilsynsfører for barnet.
7. Kristofersen og Slettebø (1989) undersøkte 513 barn med hjelpe- og omsorgstiltak i seks bydeler i Oslo og Bergen og fant at alkohol var oppgitt som grunnlag i 25 prosent av sakene. Olaussen (1991) undersøkte omsorgsovertakelser blant 24 barn i en bykommune på Østlandet og fant at alkohol var det dominerende problemet i 41 prosent av sakene. Kristofersen og Slettebø (1992) undersøkte 203 barn med hjelpe- og omsorgstiltak i sju mellomstore kommuner på Østlandet og fant at alkohol var oppgitt som grunnlag i 25 prosent av de 76 omsorgssakene.
8. Lov om barneverntjenester omhandler nå *særlige tiltak for barn med alvorlige atferdsvansker*. Etter § 4-24 kan et barn med alvorlige atferdsvansker plasseres og tilbakeholdes i institusjon uten eget samtykke, og etter § 4-26 på grunnlag av samtykke. Norges forskningsråd gjennomførte en ekspertkonferanse høsten 1997 med tittel: "Om tilbud til barn og unge som er spesielt vanskelige og utagerende" (se E. Storvoll 1997).

Litteratur

- Sten-Erik Clausen (2000): *Barnevern i Norge 1990-1997. En longitudinell studie basert på registerdata*, NIBR, Prosjektrapport 2000:7.
- Kristofersen, Lars og Tor Slettebø (1989): *Oppvekstkår i storby. Om barnevernet i Oslo og Bergen*, NIBR-rapport, 1989:5, Oslo.
- Kristofersen, Lars og Tor Slettebø (1992): *Til barnets beste. Regionale variasjoner i barnevernstiltak. Barnevernet i sju østlandskommuner*, NIBR-rapport 1992:6, Oslo.
- NOU (2000:12): *Barnevernet i Norge. Tilstandsvurderinger, nye perspektiver og forslag til reformer*.
- Storvoll, Elisabet E. (1997): *Barn og unge med alvorlige atferdsvansker: Hvem er de, og hvilken hjelp blir de tilbudt?* NOVA, Rapport 1997:21.
- Olaussen, (1991): Hentet fra en artikkel av Tor Slettebø (1993) *Foreldre alkoholmisbruk - konsekvenser for barns oppvekst. Norges Barnevern* nr. 2-1993.
- Statistisk sentralbyrå (2001): *Sosialhjelp og barnevern 1999*, Norges offisielle statistikk, C 640.